

СПОСТЕРЕЖЕННЯ НАД ЛЕКСИКОГРАФІЧНИМИ НОТАТКАМИ М. ПАВЛИКА [1]

Анотація. Подаються відомості про підготовчі матеріали М. Павлика до словника української мови й демонструється їх наукова цінність.

Ключові слова: рукописна лексикографія XIX ст., історія української лексикографії, історія української літературної мови, діалектна лексика, М. Павлик.

В історії українського мовознавства залишаються маловивченими обставини, за яких у XIX — на початку XX ст. в колах патріотично настроєної інтелігенції розгорталася діяльність, підпорядкована ідеї створення словникової бази для успішного, гармонійного розвитку української мови, представлення її в наукових дослідженнях, запровадження в усі важливі суспільні сфери. Архівні документи засвідчують, що цікавий, науково вартісний лексикографічний матеріал призбирував Михайло Павлик (*1853—†1915). Збереглися записані ним слова з народних уст, виписки з різних, нині раритетних, друкованих джерел (газет, журналів, видань художніх творів), про що частково вже повідомлялося [2; 3]. Залишається досі не з'ясованим кінцеве призначення лексикографічних нотаток М. Павлика. Вони, однак, незаперечно свідчать про наміри їх автора вести підготовку великого тлумачного словника української мови, у якому були б помітно представлені й західні, і східні терени поширення української мови. Привертає увагу нотатки за творами Панаса Мирного, Н. Кобринської, Олени Пчілки, А. Свидницького, текстами, вміщеними в альманахах “Нива” (Одеса, 1885), “Степ” (Херсон, 1886) та ін. Варто б окремо дослідити, чи були якісь ділові зв'язки між М. Павликом та Є. Желехівським і яким був план дальшої обробки зібраного М. Павликом лексикографічного матеріалу. Привертає увагу записка, збережена серед аркушів із лексикографічними матеріалами М. Павлика: *1 примірник Словара Ж. прошу ласкаво передати п. Ржегоржови (Řehoř) з поваж. Желеховск[...] (Плк 57/3, арк. 82 зв.)*. Висловлюємо здогад, що тут мова йде про перший том словника Є. Желехівського (1885), два примірники якого одержав М. Павлик від когось із родини Є. Желехівського з письмовим проханням один примірник передати особі на ім'я *Řehoř* (чех, із добрих знайомих М. Павлика і Є. Желехівського?). Хто написав записку, не з'ясовано. Зі слів С. Недільського в передмові до видання словника 1886 р. випливає, що долею словника по смерті Є. Желехівського переймався не один хтось із його родини. С. Недільський писав: “Належить ся мені ще пояснити, для чого на заголовнім листі II. тому побіч имени п. Желеховского і мое имя уміще-

не. Се сталося не так з тої причини, що я в більшій часті уложив і видав сей II. том словара, як що мусієм ту піддати ся воли родини помершого, котра, сповняючи послідну его волю, желала собі сего” [5, с. II].

Пропонована стаття містить доповнення до попередніх наших публікацій за архівними документами, що зберігаються у відділі рукописів ЛННБУ імені В. Стефаніка у фонді М. Павлика, які являють собою переважно виписки (паспортизовані й непаспортизовані) з друкованих джерел, а також записи почутого в живому спілкуванні з носіями діалектного мовлення.

Представляючи нотатки М. Павлика у згрупованому вигляді, за співвідносними лексикограматичними і семантичними ознаками, супроводжуємо їх зіставленнями з різними лексикографічними джерелами для ілюстрації, що записи М. Павлика, які підтверджують або доповнюють уже відоме, мають принаймні хронологічну цінність, у зв'язку з чим їх слід враховувати при розв'язанні сучасних лінгвоукраїністичних завдань, у тому числі й із підготовки можливої фактологічної бази для історичного словника української мови XIX ст., який мав би подавати найважливіші відомості про час, протягом якого відоме слово, і в міру можливого — про географію і частоту його вживання.

Назви осіб

аснач, оснач ‘robotnik na wodach’ (Плк 57/3); пор.: *асн́ач* ‘Arbeiter auf Schiffen’ Мі[klosich] (Желех 6); *осн́ач* ‘сплавщикъ плотовъ’ *Осначі їдять калачі, осначки їдять болячки*. Черн. у. (Грн III 69); білор. *асн́ач* ‘плотар’, рос. *осн́ач* ‘бурлака; річковий матрос’ — може бути похідним від *осн* < др. *остънь* ‘гак, багор’, із первісним знач. ‘той, хто орудує багром’ (ЕСУМ IV 223).

банкротник (Мостис[ка]) ‘bankrut’ (Плк 57/3: 152); пор.: *б́анкротъ* ‘банкрутъ’ (Гол 359); *б́анкрот, знищенн́ый* ‘bankrot’ (Вит 68); *банкру́т* ‘банкрутъ’ Желех., *банкру́тство* ‘банкрутство’ Желех., *банкрутува́ти* ‘банкрутиться’ Желех. (Грн I 27) — походженням сягає нім. *Bankrott* ‘банкрутство’, що, у свою чергу, з італ. *banca rotta* ‘поламана лава’ (контори банкрутів розбивали) (ЕСУМ I 135).

бельбас, старий бельбас (К[o]c[iv]) (Плк 57/3: 81); пор.: *бельбас* ‘балбесъ, здорованъ, неуклюжий

человѣкъ' *Здоровий бельбас, а такий дурний* [без паспортизації і географічної прив'язки] (Грн I 49); *бейбасъ, бельбасъ* (бран. сл.) 'плуть, негодяй' (Гол 363); *бѣльбас* 'вайло, ледар' — припускають запозичення з якоїсь тюркської мови, спорідн. з тур. *bilmez* 'незнаючий, невіглас' (ЕСУМ I 165); пор. іще: *бѣльбас* 'лінох; неповороткий велетень' (ПГ 12); *бельмѣс* 'бовван' (Желех 23).

бистѣрка (Чесанів) 'дівчина' (Плк 57/3: 90 зв.); пор.: *бистря, бистрина, бистриня, бистринь* 1) 'Schnelligkeit eines Stromes', 'Stelle wo die Strömung heftig ist, Stromschnelle', 2) 'Fahrwasserer' (Желех 27, 26); *бистрѣць, бистриця* 'прудкий потік', *биструшка* 'бистра істота', *бистряк* 'бистрий чоловік' Я[ворницький] (ЕСУМ I 186); тут *бистрѣць* < др. **выстрыць** < посл. *bystrькъ, *бистриця* < др. **выстриця** < посл. *bystrika; щодо *бистѣрка*, то можна б припускати, що це дериват від субстантивованого нечленного прикметника *бистер 'швидкий, моторний (хлопець)' < др. **выстрыь**.

біднечія (К[о]с[ів]) 'armes Volk'; нпр. про якусь сім'ю: "*то біднечія*" (Плк 57/3: 79); пор.: *біднота, бідночія, бідота* 1) 'grosse Armut', 2) coll. 'die Armen' (Желех 28); *бѣдничія* 1) (бук., гуц.) 'т. ч. бѣдацтво', 2) соб. 'нищіє', 'неимушіє' (Гол 378); *бідночія* 'біднота' (ЕСУМ I 192).

боронитель Руси 'Барвінський' (Плк 57/3: 51 зв.) — ймовірно, публіцистичний контекстуальний перифраз; пор.: *боронѣць, боронитель* 'Vertheidiger' (Желех 40); *боронити, боронитися* (Грн I 88); *боронѣць* 'захисник', *боронило* 'тс., охоронець', *зборонник* 'охоронець' Ж, *оборонѣць, оборонник* (ЕСУМ I 233).

братанниця (Ст[ец]) 'донька брата', **братна донька** (Плк 57/3: 93 зв.); *братаничъ, братанка, зовиця* 'synowica' (Вит 288); *братаничъ* 'племянникъ, сынъ роднаго брата' (БН 61); *братаниця* 'upokanövéř', *братаничъ* 'unokatestvéř' (Чопей 18); *братаниця* = *братанка* Желех., *братаничка* = *братанка*. Н. Вол. у. (Грн I 93), але *братанка* у Грн в реєстрі нема й не пояснено; є *братанич* 'племянникъ (сынъ брата)' Чуб. VI. 292. Н. Вол. у. Камен. у. Опат. 24, ум. *братанчик* (Грн I 93); пор.: *братнячка* 'дочка дядька чи тітки', *братанка* 'дочка брата', *братнин* Ж (ЕСУМ I 246).

варварин [ГРВ 1849 5] 'barbarzyniec' (Плк 51/2); пор.: *варварь, варварскій, варварство* (Вит 407); *варварь* 'barbár, idegen, müveletlen' (Чопей 25), *варвар* 'варварь' (Грн I 126). Утворення за доп. суф. -ин від ім. *варвари* (за аналогією до *болгарин, турчин, циганин* і под.).

властивець ("Вагра", літ. зб. В. Лукича, 1887, 169. В. Лукич) (Плк 57/3); пор.: *властитель, владѣтель, пань* 'właściciel' (Вит 328); *властитель, властивець (властїлець)* 'Eigentümer, Besitzer, Inhaber' (Желех 111); *властивець* (заст.) 'власник' — запозичення з поль. мови (ЕСУМ I 404); *властѣль (волоствѣль)*

'владѣтель, помѣщикъ; властитель, обладатель' (БН 81).

водирѣй (gen. [водир]ѣја) Рудно під Львовом 'проводарь' (Батьківщина, 1885, № 45) (Плк 57/3); пор.: *водир* Ч[убинський] IV. 30 'Leiter im Spiele *Пиж*' (Желех 114); *водатирь* 'путеводитель', 'проводникъ', *водатирка* 'дѣвочка, которая водить слѣпыхъ, нищихъ' (БН 83).

врьадник ("Вольне Слово", 1882, № 47) 'урядник' (Плк 57/3); пор.: *урядникъ* 'чиновникъ' (БН 366); *урядник* 'чиновникъ, должностное лицо'. Шейк. Чуб. II. 71, 72 (Грн IV 354).

гнојомѣт 'тој, шчо кидає (мече) гніј' (Вовків 1887) (Плк 57/3: 63). СУМ на -мет не фіксує складних назв осіб; пор.: *вогнемѣт, гранатомѣт, кулемѣт, міномѣт, піскомѣт* (назви пристроїв) і *гранатомѣтник, кулемѣтник, міномѣтник* (назви осіб).

головач (К[о]с[ів]) 'tüchtiger Kopf' (Плк 57/3); пор.: *головачъ* 'głowacz' — 'розумній чоловік' (Вит); *головачъ* 'имѣющей большую голову' (БН 101); *головач* 1) 'Grosskopf', 2) '*tüchtiger Kopf' [* = образowo, переносно], 3) 'Kaulquappe' (Желех 148); *головачъ* 'nagyfejű ember' (Чопей 56); *головач, головѣй* 'головань', *головань* 'велика голова', *головач* (іхт.) 'лосось дунайський' (ЕСУМ I 550—551); *головай, головайко, головаль, головань* 'людина з великою головою' (Шило 94).

горбач 'горбатий чоловік' (Вовків 1887) (Плк 57/3: 64); пор.: *горбач, горбань, горбай, горбаль* 'горбатий чоловік' (Шило 95); *горбань* 'горбунъ' (Грн I 310); *горбач* 'Stechmücken, pl. (Culices)' (Желех 152); лемк. *горбаль* 'горбань' (Турчин 68); *горлань, горлач* (Желех 153).

гѣгавка — про п'яницю (Вовків 1887) (Плк 57/3: 63); пор.: *гѣгавка* — гоголь; *гѣгнути* 'im Inneren erdröhnen', *гѣгати* 'schnattern (v. Gänsen)' (Желех 168) — *гоголь* 1) 'Klangente', 'Quakerente' (Anas clangula), 2) 'Kokette' (Ф[ранко]) (Желех 147). Або метафоричне перенесення назви птиці на особу (схожість горла п'яниці до горла голуба-гѣгавки), або утворення з мотивацією 'той (та), що гегає: п'є, ковтає, видаючи горлом звук *гег*'. Пор.: *гѣгати* 'гогати якъ гусы', 'gegać jak geśi' (Вит 79).

женьух 'жених' (Сколье) (Плк 57/3: 54); *женьыхъ, обручныкъ, напѣрсныкъ* 'oblubieniec' (Вит 173); у Желехівського і Грінченка *женіх* (Желех 22; Грн I 478); бойк. *жен'ух* 'жених' (Онишк I 250).

казатель (22) 'проповідник' (Плк 57/3); пор.: *казатель* — *вѣтїя, рѣторь, вѣцїатель, мовець* 'mówca' (Вит 138); *казатель* 'ораторь, витїя' Желех. (Грн II 207); *казатель* Гол[овацький] 'Redner' (Желех I 329); *казатель* 'промовець' (ЕСУМ II 341).

каліцун (Чорт[ків] Батьк[івщина] 1883, № 24) 'каліка' (Плк 57/3: 36); *кальцун (слабїй, улѣмній, нездатній, безсилній, нѣмоцній, недоумтїнній)* 'niepełny' (Вит 154); *каліцун* aug[mentativum]

калічина = каліка 'Küppel' (Желех 331); каліціун згруб. 'каліка' (СБГ 184).

книжник (нар. № 5) 'бібліотекар' (Батьк[івщина], 1883) (Плк 57/3); пор.: **книжня** 'бібліотека'; **книгозбір** (25) 'бібліотека' (Плк 57/3); **кніжник** 1) 'Büchergelehrte', 'Schrift-, Stubengelehrte', 2) 'Buchbinder' (Желех 352); **кніжник** 'учений; палітурник' Ж (ЕСУМ II 473).

країник 'побережник' (Плк 57/3: 41); пор.: **країник** АД. I. 144 'Bezirksverwalter [районний адміністратор] der Cameralgüter' (Желех 374); у Грн фіксується без пояснення значення: **країник** — *В нашого пана, пана країника, писано, ей писано, злотом му терем ткано.* АД. I. 44 (Грн II 298); **країник** 'прикордонний мешканець', **країнюк** 'той, що живе край села' Я[ворницький], **країнюк** 'мешканець колишньої Стрийської округи в Галичині' Пі[скунов] (ЕСУМ III 73). Пор. ще: **Країниково** (назва села на Закарпатті).

лабач 'лабятий [чоловік]' (Вовків 1887) (Плк 57/3: 64); пор.: **лабай**, **лабайко**, **лабаль** 'людина з великими стопами' (Шило 158); **лабятий** 'mit grossen Tätzen, Füßen' (Желех 394); **лабач** 'ногастий, з великою ступнею' (СБГ 247, 246); **лабач** [Вишків Долинського р-ну] 'польова квітка' (Онишк I 401);

межимір (Белелуја) 'інженер' (Плк 57/3: 107 зв.); пор.: **межимір** 'Feldmesser', 'Geometer' (Желех 433); **меживнік**, **межнік**, **межовік**, **межувальник**, **міжнік**, **міжовіцик** 'землемір' (ЕСУМ III 4330)

моцар (з Тростника) 'великий богач' (Плк 57/3: 98); пор.: **моцарь** 'власитель', 'властелин', 'силач', 'богатирь', по-польски **моцаржъ** (БН 229), **моцарь** 'силач' *Сідлай мі коня, того моцаря.* Kolb. I. 101. (Грн II 450); **моцар** Гр. = **силач** (Желех 455); **моцар** 'силач; заст. володар Бі' (ЕСУМ III 487); **моцарь** — тосагз 'державець, ирйй, боріць' (Вит 136); лемк. **моцар** 'силач' (Турчин 180); **моцарь**, **моцак** 'силач' (СБГ 298).

найдух 'знайда' (Вовків 1887) (Плк 57/3: 62); пор.: **найда**, **найдух**, **найдушка**, **знайда**, **знайдух**, **знайдей**, **знайденья** 'Findelkind, Findling' (Желех 478, 308); **найдух** 'найденуш муж. пола' Вх. Зн. 39 (Грн II 491); **найдухъ** = **байштер**, **бастир**, **копилюк** та ін. 'байстриук' (Шило 182, 44—45); лемк. **найдени** 'байстря, позашлюбна дитина' (Турчин 188); поль. **znajda** 'подкідоць; знайда', **podrzutek** 'підметоць, знайда, підмѣтця' (Вит 385).

небувалець ("Ватра", літ. зб. В. Лукича, 1887, ст. 97) (Плк 57/3). Слово паспортизується за виданням: Ватра: Літературний Збірник / Выдав Василь Лукич. — Въ Стрыю: Зъ друкарнѣ А. Міллера сына, 1887. Тут на с. 92—104 уміщено гумореску В. Лучаковського "По «матурі»". Слово **небувалець** раніше (1877 р.) вжив В. Барвінський: „А може він тільки такий несмілий; може боїть ся вповісти свої чуття, піднести сміло свої очі? Селюк, **небувалець**, необізнаний з нашою отвертостю... [Василь Барвінок = В. Барвінський.

"Скошений цвіт" — друковано в "Правді", річник Х. 1877. Ч. 1 — 18. Потім окремою книжкою: "Скошений цвіт" (виїмок з галицьких образків) — написав Василь Барвінок. У Львові 1877]. Слово вжите й у романі "Яса" Ю. Мушкетика (1970—1987): *Сірко обтоптав чобітьми місце — так, щоб для правої ноги було опертя, взяв з рук Кугукала зарядженого мушкета. [...] Хоч Кугукало вже не юний парубок, одначе це його другий бій, а в пішому строю — взагалі небувалець зовсім* (Ю. Мушкетик, "Яса", т. 2 [http://www.ukrlib.com.ua/books/printout.php?id=72&bookid=6&page=26]).

Пор.: **небувалець** 'der sich nicht in der Welt herumgesehen' ВБ [= Володимир Барвінський] (Желех 501).

несправедливець — *ant[onimium]* праведник (Плк 57/3). Пор.: *І хто ж перешкодою встане на шляху у зла, коли він сам несправедливець — він, хто повинен усувати несправедливість!* (Тяжби в суді. Історія красномовного поселянина: Єгипетська міфологія // http://supermif.com/egipet/tac/71rac.html).

обчильниця (Чесанів) 'шчо обчильнує' (Плк 57/3: 90 зв.); пор.: **обчильнити** капусту 'січи' (Плк 57/3: 90 зв.);

побурьнища (Стец[ева]) 'шчо по бурьянах ховається від лудей' (Плк 57/3: 92); пор.: **побурьнища**, **побурянища** 'позашлюбна дитина жіночої статі', **побурьник**, **побуряник** 1) 'позашлюбна дитина чоловічої статі', 2) 'зневажлива назва молодика з негідною поведінкою' (СБГ 434); **буряник** 'Art kleiner Bären, der von Beeren lebt' (Желех 51).

понурко 'понурич чоловік' (Вовків 1887) (Плк 57/3: 64); **понурка** 'Kopfhänger' (Желех 701); **понура** и. с. общ. р. 'угрюмець', 'бранчивый', 'смотрящий въ землю', **понурий** 'лицемѣрь', 'ханжа', 'брюзга' (БН 292), **понура**, **понурокъ**, **лукавий**, **похмура** 'ропуга' (Вит 219); прізвисько **Понурко** — в одному ряду з **Мовчан**, **Воркун**, **Дикун**, **Бурчіло** — що характеризує людину нетовариську, похмуру (Редько 40); таке ж прізвище.

поривач (Торговиця) 'погрібач' (Плк 57/3: 93); пор.: **поривач** діал. 'коцюба' *Хлопець сів на поривач і брикав по хаті* (Василь Стефаник, I, 1949, 28) (СУМ VII 254)

посмітник 'урядник' ("Ватра", літ. зб. В. Лукича, 1887, ст. 25) — 'посмітьух?' (Плк 57/3); **посмітник, ка, м.?** Бранное слово. *А бодай тобі ...посмітнику ти, сіпуго!...* (Грн II 165). У збірнику "Ватра" на с. 20—37 уміщено оповідання О. Кониського "Січовик. З подорожі по хуторах України". Слово **посмітник** О. Кониський ужив і в щоденниковому записі, датованому 29 січня 1886 р.: *Черніговці розповідають про своого губернатора Анастасьєва таке, що більши походить на байку, але запевняють, що то тяжка правда. Якийсь піп, після того, як губернатор висік різками двох старшин, став казати, що старшин не можна сікти. Урядник-посмітник, почувши цю*

річ “по долгу службы” вступився за губернатора. Слово по слову, та й дійшло до сварки, а далі і до чубової попа з урядником. Піп так розлисарів, що вписав зубами в посмітничову руку (Кониський). Слово посмітник “той, хто ходить по смітниках” кваліфікується як новотвір середньо- та новоукраїнського періоду (Нариси 2010). Пор.: *посьмітюх*, *посьмітюшок*, *посьмітюшка*, *посьмітюха* ‘Kothlerche, Habenlerche (Alauda crastata)’ (Желех 716).

прихлібач попівський (Плк 57/3); пор. у дописах користувачів Інтернету: [13.11.2009] *БЮТівський прихлібач ... так і заявив: “народ біля екранів на нас дивиться!”* (http://narodna.prawda.com.ua/economics/4afd9079_ab4a2/view_comments). [15.05.2009] *Та нема в Соколова політичного майбутнього, після земельного дерібану чернігівці за нього голосувати не будуть, може лише прихлібачі з виконкому* (<http://newvvn.net/economic/chernigov/197559.html>)

процесник ‘тот, шчо лубит процесуватись’ (Плк 57/3); *процессь* ‘тяжба’, ‘тяжебное дѣло’ (слово приказное), по-французски: *procès*, по-польски тоже (БН 304); пор.: [30.09.2013] *...імітаторів часто можна бачити на керівних позиціях. Імітаторами їх називають тому, що ці люди майстерно імітують діяльність. [...] Як діагностувати імітатора-процесника? 1. Ваш співробітник добре розбирається в тому, що він робить, але хронічно не досягає результатів. 2. Співробітник постійно висуває нові й нові варіанти, плани удосконалень і поліпшень того процесу, яким він займається* [4].

пумпа ‘надутиї чоловік’ (Плк 57/3); пор.: *пѹмпа*, *слѡва*, *великолѣпіе*, *величество*, *украшініе* ‘ропра’ (Вит 218); *помпа* ‘насос для викачування чи нагнітання рідини або газу’ (Турчин 250); *пумпувати* = *помпувати* ‘pumpen’, *пѹмпа* ‘Pumpe’ (Желех 698, 788).

рабівник (“Ватра”, літ. зб. В. Лукича, 1887, ст. 99 [покликання на текст гуморески В. Лучаковського *По “матурі”*]) (Плк 57/3); пор.: *рабівник* ‘Räuber, Plünderer’ (Желех 7693); *рабівник* ‘грабіжник’ (Шило 223); *рабунокъ* ‘грабежъ’, ‘добыча отъ грабежа’, *рабовати* ‘грабить’, *рабованный* ‘ограбленный’ (БН 308); лемк. *рабунок* ‘грабунок’ (Турчин 275), *рабунокъ* ‘грабительство’ (Пискунов 220); *рабѹницца* ‘бджола-крадійка’ (СБГ 448).

радник ‘світник’ [Житє Снігур — — Лозі] (Плк 57/3: 28); *радникъ* = *радічъ* ‘совѣтникъ; членъ рады’ (Пискунов 220); *радник* ‘Rath, Rathsherr’ (Желех 794).

стіртник (Прошова) ‘тої, шчо робить стирти’ (Плк 57/3: 128); пор.: *стіртник* ‘Feimenmeister, Schobermeister’, *стірта* (скірта) ‘Haufen’ (Желех 920); *стірта* — *скирда*, мн. *скірди* ‘великая свалка сѣна или сноповъ хлѣба, сложеная въ видѣ пятиугольной призмы, длиною отъ 7 до 10 сажень, а шириною 2 сажней’, *скірдка* (БН 341, 3229); *стірта* ‘скирда’ (Пискунов 348); *стірта*, *стѣрта* ‘скирта’ (СБГ 522).

страхоло́ха — або мій чоловік страхоло́ха (Вовків 1887) (Плк 57/3: 64 зв.); пор.: *страхоло́хъ* 1) ‘трусъ’, 2) растение *Xantium spinosum* (Пискунов 250); *страхоло́х* 1) ‘der Furchtsame, Hasenherz, feige Memme’, 2) *Spitzklette* (*Xantium spinosum*) (Желех 925—926); *страхоло́х* бот. ‘нетреба колюча (*Xantium spinosum*)’ (СБГ 526).

супѣрник (Снят[ин]) (Плк 57/3: 154); пор.: *супѣрник* ‘Nebenbuhler’ (Желех 936).

христѡ́сник (Наг[у]євичі) ‘тої, шчо їде з христосованьем’ (Плк 57/3: 106); пор.: *христѡсуватися* ‘цѣловаться на свѣтлый праздникъ’ (БН 378).

читальняк (Плк 57/3: 51 зв.); пор.: *читальникъ*, *чтець*, *чтітель* ‘lektor’, *чительникъ*, *чтітель* ‘czytelnik’ (Вит 56); *читач*, *чительник* ‘чтець, читатель’ (Пискунов 288).

шелепѣта, fem. **шелепетиха** ‘roztrzepaniec’ = **шалапу́та** (Плк 57/3); пор.: *шелепу́шка* ‘безсмертник’ (Шило 278); пор.: *шалапу́та*, *шалапу́т*, *шалапу́тник* ‘легковажна людина’, *шелѣп* ‘шум’, ‘шерех’, *шелѣпа* ‘недотепа’ (ЕСУМ VI 370); *шелѣпѣть*, *шелѣпѣтя* зб., зневаж. ‘дрібнота; негідники, нікчеми’, *шу́иваль* ‘тс.’ (с. Іза Хуст. р-ну); *шелѣпѣте* зб., зневаж. ‘нікудишні люди’, *шу́иняти* ‘перебирати що-небудь дрібне’ (Сабадош Сок 419, 426).

Інші іменники

галузѡ́ня ‘мальованка як галузь’ (Плк 57/3: 47); пор.: *Серед народу були поширені окремі назви для взорів вибійок, як “колічканя”, “галузана” (Бойківщина), або “горошкова”, “зернятка” на центральних землях України* [1].

горнѣ́шник (Косів) (Плк 57/3); пор.: *горнѣ́шник* ‘тряпка, которою беруть горячий горшокъ изъ печи, тоже, что и ганчірка’ Камен. у. (Грн I 313). І в ЕСУМі — за Грн: *горнѣ́шник* ‘ганчірка, якою беруть горячий горщик з печі’ (ЕСУМ I 569). При словотворенні асоціація була, без сумніву, з поняттям ‘рушник’, а не ‘ганчірка’. Пор. іще: *горшѣ́чник* ‘ганчірка для миття посуду’ (СБГ 75).

зельзі́тник (Бук.) ‘kolej zelazn.’ (Плк 57/3: 111); пор.: *зельзо* ‘zelazo — das Eisen — ferrum’ (СЯЮР 62).

ѡ́ситень (К[о]с[ів]) — *сини́й, як ѡ́ситень* — зільє take?’ (Плк 57/3: 47); *ѡ́сотій*, *ѡ́сетъ* ‘oset’ (Вит 191). І. Сабадош подає такі фонетичні варіанти: *осет*, *осетий*, гц. *осетень*, *ѡ́сти*, коментуючи, що “майже всі ці назви М. Мельник відносить до виду *Cirsium arvense* Scop., який зростає в Карпатах, Розточчі-Опіллі, Поліссі, правобережному Лісостепу, зрідка в Криму”, а також додаючи інші виявлені в опрацьованих джерелах назви цієї рослини: *ѡ́сот* (< псл. *osъть), *осѣт*, *восѣт*, *бодлак осет*, *осетий*, *осѣтник*, *осятник*, *ѡ́жіга*, *наголовѡ́тки*, *наголовѡ́тень*, *головѡ́тник*, *ѡ́жбрій*, *ѡ́жбрій*, *ѡ́жбрей*, *ѡ́жбрій*, *ѡ́живокость*, *капустник*, *вѣдьмине зѣлля*, *татарник* (Сабадош ІУБЛ 473). Крім того, назви *осѣт*, *ѡ́сотій*, *осетій*, *волчец*, *бодяк* задокументовані як назви виду *Carduus acanthoides* L. (там само 472). Очевидно, у виразі *сини́й, як ѡ́ситень* мається на увазі колір будякового цвіту.

попльух ‘пупінок’ (Батьк[івщина], [18]86, 26); пор.: *пупльох, пуплюх, пуплях, поплях, пупліх, пупля, пуплянок, пупляшок* та ін. (Вит 221).

почастунок (від Калуша, Батьк[івщина], 1883, № 21) ‘могорич’ (Плк 57/3); пор.: *почастунок* ‘угощення’. *Пообідавши, брат дякує за частунок* (Грн III 391); *почастунок* діал. ‘частування, пригостання’ (СУМ VII 464).

порékло (Ж[абє]) ‘прізвище’ (Плк 57/3: 156); пор.: *порékло*, -ла, с. ‘прозвище, прозваніє’. Шух. I. 29. (Грн III 343); **порékло**, а, сер., діал. ‘прізвисько, прізвище’. — *Хлоп, каже, все дурний,.. та й би не навчивси [навчився] навіть своє, порékло на*

письмі покласти (Василь Стефаник, I, 1949, 93); *Сільського дяка було порékло Микитейчук* (Гнат Хоткевич, II, 1966, 364) (СУМ VII 251).

Лексикографічні матеріали М. Павлика заслуговують на дальший докладний аналіз передусім як апробований успішний досвід підготовки фонду для великого словника загальнонародної української мови у різних стильових виявах, як важливе джерело у можливій майбутній роботі фахівців над історичним словником української мови XIX ст., а також як змістовне свідчення того, за яких умов і в яких формах розвивалося словникарство на західноукраїнських землях.

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ДЖЕРЕЛ

БН	Білецький-Носенко. Словник української мови / Підготував для вид. В.В. Німчук. — К.: Наук. думка, 1966. — 419 с.
Вит	Витвицький Т. Словник польсько-церковнослов'янсько-український Теодора Витвицького з половини XIX сторіччя / Опрацював і підготував до друку Йосип Дзендзелівський. Наук. редактор Януш Рігер. — Варшава: Наук. вид-во “Семпер”, 1997. — 611 с.
Гол	Матеріали для словаря Малорусскаго нарѣчія, собранія въ Галиціи и въ Сѣверовосточной Венгріи Яковомъ Федоровичемъ Головацкимъ // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. — № 10. — Пряшів, 1982. — С. 351—612.
Грн	Словарь української мови / Зібрала редакція журналу “Кіевская Старина”. Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко: У 4-х т. — К., 1907—1909 [Надруковано з видання 1907—1909 рр. фотомеханічним способом. — К.: Вид-во АН УРСР, 1958].
ГРВ	“Галичо-Русскій Вѣстникъ” (газета), Львів, 1849—1850.
ЕСУМ	Етимологічний словник української мови: У 7 т. — Т. 1—6. — К.: Наук. думка, 1982—2012.
Ж, Желех	Желеховский С. Малорусско-німецкий словарь. — Т. 1; Желеховский С., Недільський С. Малорусско-німецкий словарь. — Т. 2. — Львів, 1986.
Кониський	Кониський О. Щоденник [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://historians.in.ua/images/sampled/ hist-images/ rizne/ 2015/04 /Konyskiy_Diary.pdf
Нариси 2010	Білоусенко П. І. Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси) / П. І. Білоусенко, І. О. Іншакова, К. А. Качайло, О. В. Меркулова, Л. М. Стівбур. Запоріжжя. — Кривий Ріг, 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://documents.tips/documents/-2010-55b7eca0e6bde.html .
Ониш	Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: У 2 ч. — К.: Наук. думка, 1984.
Пискунов	Пискуновъ Ф. Словникъ живої народнеї і актової мови руськихъ югівщанъ Російської і Австрійсько-Венгерської цесарії. — Вид. 2. — К., 1882. — V + 304 + V с.
Плк	Павлик М. [Матеріали до словника української мови] // Відділ рукописів Національної львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. — Шифр: Павл. — Папка 2: №№ 49—55; Папка 3: №№ 56, 57.
Редько	Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ / За ред. І. Варченка. — К.: Рад. школа, 1968. — 256 с.
Сабадош ІУБЛ	Сабадош І. Історія української ботанічної лексики (XIX — початок XX ст.). — Ужгород, 2014. — 600 с.
Сабадош Сок	Сабадош І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. — Ужгород: Ліра, 2008. — 480 с.
СБГ	Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н. В. Гуїванюк. — Чернівці: Рута, 2005. — 688 с.
СУМ	Словник української мови: В 11 т. — Т. 1—11. — К.: Наук. думка, 1970—1980.
СЯЮР	Вагилевич І. Словарь языка южно-русского // Відділ рукописів Бібліотеки Російської академії наук. — СПб.
Турчин	Турчин Є. Словник села Тилич на Лемківщині. — Львів: Українська академія друкарства, 2011. — 384 с.
Чопей	Чопей Л. Русько-мадярський словарь / Написавъ Ласловъ Чопей. — У Будапештѣ, 1883. — 446 с.
Шило	Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія “Діалектологічна скриня”). — 288 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вибійка [без авт.] // Наше життя / Видає Союз українок Америки. — 1977. — Ч. 11 (грудень). — С. 34 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gallus.lunarfific.com/~unwla0/ourlife/pdf/Our_Life_1977-11.pdf
2. Галас Б. З історії української діалектної лексикографії (Рукописні словникові матеріали М.Павлика) // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (Збірник наукових праць). — Вип. 3. — Ужгород, 2000. — С. 55—61.
3. Галас Б. Лексика з галицьких періодичних видань ХІХ ст. у рукописних словникових матеріалах М.Павлика / Борис Галас // Актуальні проблеми журналістики: Збірник наукових праць. — Ужгород, 2001. — С. 425—434.
4. Керівництво: мистецтво бачити наскрізь [без авт.] // Інтернет-портал “Труд”: робота в Києві та Україні; пошук роботи, вакансій, резюме [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.trud.gov.ua/control/uk/publish/printable_article.jsessionid=60666A58BD59E16B0C8CE058DE39F967?art_id=443544.
5. Недільський С. [Передмова] // Желеховский С. Малоруско-німецький словар. — Т. 1. — Львів, 1986. — С. I—II.

Borys Halas

Observations on the lexicographic notes by M. Pavlyk [1]

Summary. Information about M. Pavlyk’s preparatory materials for dictionary of the Ukrainian language is given in the article and their scientific value is demonstrated.

Key words: *manuscript lexicography of 19. century, history of the Ukrainian lexicography, history of the Ukrainian literary language, dialectal words, M. Pavlyk.*

Одержано 13.09.2015 р.